

KOPIARK

SENANTIKKEN OG KRISTENDOMMENS UDBREDELSE

Hvad er en kristen?

Én, der tror, at Jesus er Kristus

Christos (gr.) – "den salvede"

= hebraisk: **Messias**

- 1) **Ældre jødedom**: en jødisk krigerkonge, der skal frelse/befri Israel
- 2) **Senjøddommen** (efter 300 f.Kr. og frem): en overjordisk frelser, der skal frelse Israel og menneskeheden
- 3) Kristendommen: *Uddybes...*

Skrifter (kanoniske skrifter)

Bibelen *Biblos* (gr. "bog"): De to testamenter (*testamentum*, lat. "pagt")

- **Det gamle Testamente** (GT): (= jødiske Tanakh). Hebraisk. Den gamle pagt mellem Gud og Israel. Sekundær værdi, skal omtolkes. Visse dele forældede og bør forkastes

- **Det nye Testamente** (NT): Den nye pagt mellem Gud og menneskeheden. Skrifter om Jesus og hans lære.

NTs oprindelse

- Sprog oldgræsk
- Udvikling: mundtlig tradition i urmenigheden → de andre menigheder → nedskrivning i forskellige menigheder af fortællinger og lære (ca. 40-120 e. Kr.) → samling af skrifter ca. 200 og gjort til autoriseret skriftsamling (kanon) ca. 400

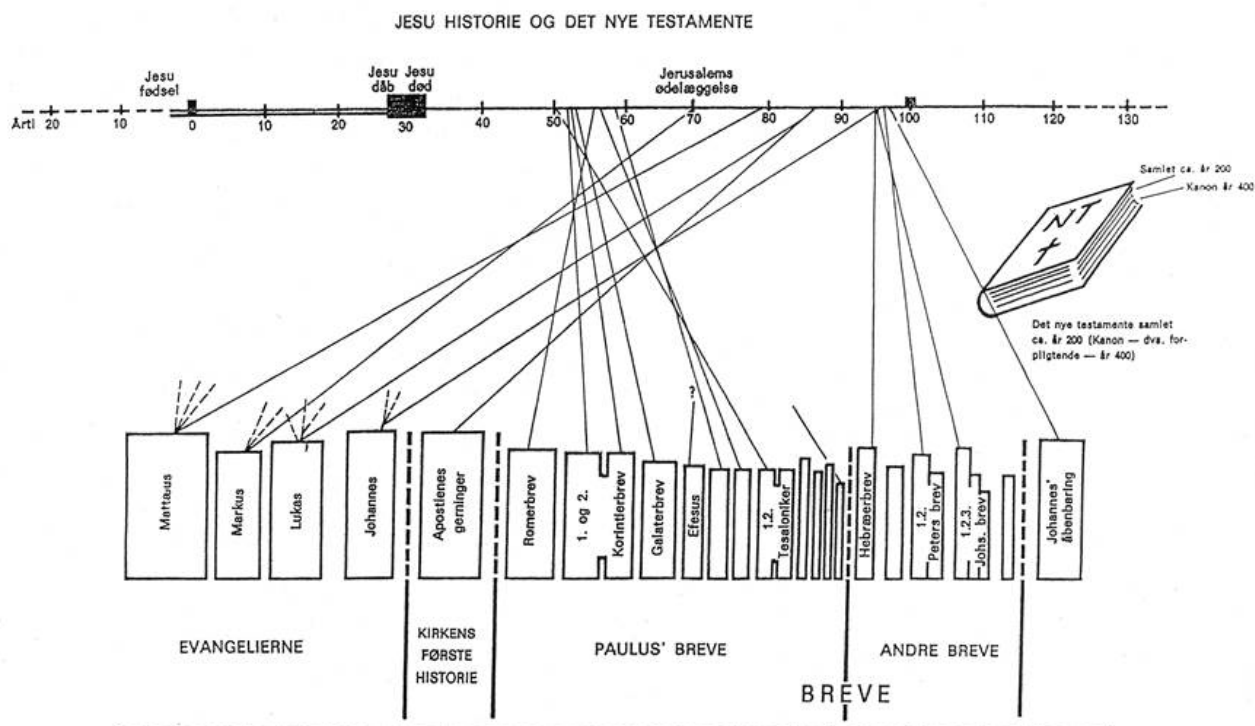
NTs genre

- **Breve**: forholdene i menigheden + trosspørgsmål (Paulus' breve = de ældste skrifter, ca. 20 år efter Jesu død)
- **Evangelier**: 4 "biografier" om Jesu liv, virke og lære
- **Apostlenes Gerninger**: historiefortælling om forholdene i menighederne efter Jesu død
- **Johannes Åbenbaringen**: eskatologi / apokalypse

Evangelium

To betydninger:

- 1) Skriftgenre i NT ("Jesus-biografier")
- 2) "Det gode/glade budskab" – om hvad? Den nye pagt til hele menneskeheden...*uddybes...*

Skrifter i NT og deres karakteristika

Skrift	Datering	Forfatter / forfatter ifølge tradition	Særpræg	Ophav
Mattæus Evangeliet	Ca. 70-100	Jødisk tolder. En af Jesu tolv disciple. Led martyrdøden i Ætiopien.	Jødisk præg. Henvender sig til jødiske læsere. Jesu opfylder GT og profeternes Messiasforjættelser	Syrisk-palæstinensiske område
Markus Evangeliet	Ca. 70	Johannes Markus, Peters medrejsende medarbejder tolk. Led martyrdøden.	Vise Jesus som Guds søn, hvilket ikke afsløres for folket (messiashemmeligheden). Jesu menneskelige træk. Kritisk overfor disciplene på nær Peter	Muligvis Rom
Lukas Evangeliet	Ca. 70-90	Græsk læge. Paulus' medarbejder og rejsefælle. Led martyrdøden i Grækenland	Tilegnet dannede græsk-romerske befolkning / hedningekristne. Understregning af den universelle frelse. Socialt engagement.	Muligvis Italien
Johannes Evangeliet	Ca. 100	Disciplen Johannes Zebedæussøn. Blev forvist til Patmos i 95, derefter løsladt og døde en naturlig død	Filosofisk præget. Jesus som den ophøjede Kristus, Guds søn. Antijødisk	Muligvis Lilleasien
Apostlenes Gerninger	Ca. 70-90	Lukas, samme forfatter som til Lukas-evangeliet	Kirkens urhistorie fra Jesu død til Paulus' retssag. Antijødisk	Muligvis Italien
Paulus' breve	Ca. 49-64	Apostelen Paulus. Opr. farisæer og teltmager. Led martyrdøden i Rom ca. 65	Ordning af menighedernes forhold. Opgør med jødeloven, trosretfærdighed	Adskillige steder, hvor Paulus opholdt sig i kortere eller længere perioder
Hebræerbrevet	Ca. 100	Ukendt	Epistel til kristne jøder. Fokus på kristologien	
Jakobs brev	Ca. 55 el 100	Jesu broder, Jakob, der led martyrdøden i 62	Jødiske træk. Epistel rettet til jødekristne i diasporaen	Muligvis Palæstina/Syrien
Peters breve	Ca. 90-120	Apostelen Peter, der led martyrdøden i Rom ca. 65	Menighedsbreve der trøster og opfordrer til kristenlivsførelse, mod vranglære	
Johannes' breve	Ca. 100	Jakob Zabadæussøn (se Johannes Ev.)	Formaningskrifter – den rette kristne levevis, mod vranglære. Bærer præg af at være skrevet af samme forfatterkreds som Johannes-evangeliet.	Muligvis Lilleasien
Judas brev	Ca. 100	Jesu broder, Judas	Menighedsbrev. Adværer imod vranglære	
Johannes Åbenbaring	Ca. 95	Jakob Zabadæussøn (se Johannes Ev.)	Apokalypse/eskatologi. Om de sidste tiders komme, Dommedag og det nye Guds Rige, der skal gøre ende på de nuværende forfølgelser.	Muligvis Lilleasien

Det Nye Testamente - indholdsoversigt

Mattæus-Evangeliet

- Jesu første år 1,1-4,25
- Bjergprædikenen 5,2-7,29
- Jesu virke: begivenheder og undervisning 8,1-12,50
- Nogle af Jesu lignelser 13,1-52
- Jesu virke fortsat: begivenheder og undervisning 13,53-19,30
- Jesus i Jerusalem 20,1-25,46
- Jesu død, begravelse og opstandelse 26,1-28,30

Markus-Evangeliet

- Prolog 1,1-13
- Jesu tidlige gerning 1,14-9,1
- Forklarelsen og rejsen til Jerusalem 9,2-10,52
- Jesu sidste uge 11,1-15,47
- Jesu opstandelse 16,1-8 (20)

Lukas-Evangeliet

- Prolog 1,1-4
- Jesu fødsel og tidlige barndom 1,5-4,13
- Jesu gallilæiske virksomhed 4,14-9,50
- Jesu rejse til Jerusalem 9,51-19,27
- Triumftøget og den sidste uge i Jerusalem 19,28-23,56
- Opstandelsen og Jesu åbenbaringer 24,1-53

Johannes-Evangeliet

- Prolog 1,1-18
- Jesu gallilæiske virksomhed 1,19-12,50
- Jesus i Jerusalem for sidste gang 13,1-38
- Afskedstalen 13,31-38
- Jesu død og opstandelse og hans åbenbaring for disciplene 18,1-21,25

Apostlenes Gerninger

- Kirkens første dage 1,1-2,47
- Evangeliet i Jerusalem 3,1-7,60
- Evangeliets udbredelse til Samaria, Joppe, Kæsarea og Antiokia 8,1-12,25
- Paulus' missionsrejse 13,1-21,16
- Paulus' arrestation og hans rejse til Rom 21,17-28,31

Paulus' Brev til Romerne

- Hilsen 1,1-7
- Hele verden er i syndens vold 1,8-3,20
- Frelsens virkelighed 3,21-5,21
- Frelsens konsekvenser 6,1-8,39
- Israel og kirken 9,1-11,36
- Retningslinier for det kristne liv 12,1-15,33
- Afsluttende hilsner 16,1-27

Paulus' første Brev til Korinterne

- Evangeliet om Kristus 1,1-3,23
- Apostelens liv 4,1-21
- Nogle personlige problemer 5,1-6,20
- Ægteskabelige problemer 7,1-40
- Problemer i det kristne liv 8,1-11,34
- Nådegaverne 12,1-14,40
- Kristi opstandelse 15,1-58
- Afsluttende hilsner 16,1-24

Paulus' andet Brev til Korinterne

- Hilsen 1,1-11
- Paulus' bon til korinterne 1,12-3,18
- Karakteren af Paulus' tjeneste 4,1-7,16
- Ansvar over for dem, der har en tjeneste 8,1-9,15
- Et forsvar af apostolatet og afsluttende bemærkninger 10,1-13,14

Paulus' Brev til Galaterne

- Indledning 1,1-9
- Paulus forsvarer sit apostolat 1,10-2,10
- Paulus forsvarer evangeliet 2,11-21
- Frelsen og dens goder 3,1-4,31
- Friheden i Kristus 5,1-6,1

Paulus' Brev til Efeserne

- Frelsens herlighed 1,1-23
- Enheden mellem alle dem, der tror på Kristus 2,1-22
- Det mysterium, der omgiver Kristi kærlighed 3,1-21
- Kristenlivets væsen 4,1-6,24

Paulus' Brev til Filipperne

- Hilsen og indledningsbøn 1,1-11
- Paulus' kendskab til Kristus 1,12-30
- Kristi eksempel 2,1-11
- Formaninger og Paulus' forsvarstale 2,12-3,21
- Glædens hemmelighed 4,1-23

Paulus' Brev til Kolossenserne

- Indledningshilsen og bøn 1,1-12
- Kristologisk undervisning 1,13-2,15
- Kristologiens praktiske konsekvenser 2,16-4,6
- Afsluttende bemærkninger og hilsner 4,7-18

Paulus' første Brev til Tessalonikerne

- Paulus' hilsner og formaninger til tessalonikerne 1,1-2,20
- Paulus' glæde over Timoteus' betretning 3,1-13
- Moraliske spørgsmål under behandling 4,1-12
- Kristi komme og Herrens dag 4,13-5,28

Paulus' andet Brev til Tessalonikerne

- Kristi herlige genkomst stadfæstes på ny 1,1-12
- De begivenheder der skal finde sted forud for Kristi komme 2,1-17
- Formaninger til at leve et helligt liv lyset af Kristi genkomst 3,1-18

Paulus' første Brev til Timoteus

- Hilsner og formaninger til Timoteus 1,1-20
- Menighedslederne og tilbedelsen 2,1-3,16
- Generelle forordninger 4,1-16
- Specielle forordninger og anvisninger 5,1-6,10
- Afsluttende formaninger til Timoteus 6,11-21

Paulus' andet Brev til Timoteus

- Hilsner 1,1-5
- Første formaning: Giv agt på din tjeneste, oplam din nådegave 1,1-5
- Anden formaning: Hent kraft fra Guds nåde 2,1-18
- Tredje formaning: Vær agtpagende 2,19-3,17
- Fjerde formaning: Prædik Ordet 4,1-8
- Afsluttende hilsner 4,9-22

Paulus' Brev til Titus

- Hilsner 1,1-4
- Forskrifter om menighedsforstandere 1,5-9
- Forskrifter til andre 1,10-2,15
- Generel vejledning til alle de troende 3,1-15

Paulus' Brev til Filemon

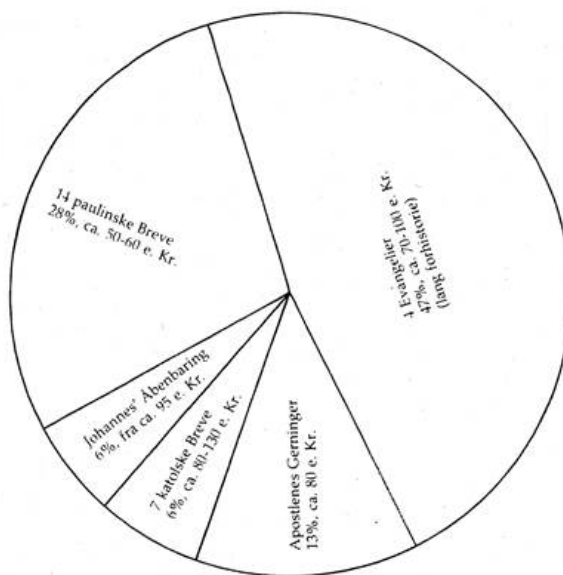
- Hilsen og taksigelse 1,1-7
- Paulus' forbøn for Onesimus 1,8-21
- Afsluttende hilsner 1,22-25

Brevet til Hebræerne

- Jesu herlighed og hans overherredømme 1,1-4,13
- Jesu nye præstetjeneste 4,14-8,13
- Modsætningen mellem den gamle og den nye pagt 9,1-10,39
- Troens herlighed 11,1-40
- Troens liv 12,1-13,25

Fordeling mellem skrifterne

Ny Testamente

Hele Bibelen

GT	NT
39 skrifter (3/4 af Bibelen)	27 skrifter (1/4 af Bibelen)
Hebraisk (talesprog i Gamle Israel)	Græsk (hovedsprog i Romerriget)
Dannes 1200-165 f.v.t.	Dannes 30-130 e.v.t.
Kánon afgrænset 90 e.v.t.	Kánon afgrænset 397 e.v.t.
Moseloven (og Israels historie)	Jesus (og urkirkens forkyndelse)
Hellig skrift for jøder og kristne	Hellig skrift for kristne

Jakobs Brev

1. Den sande åndeligheds kendetegn 1,1-27
2. Forholdet mellem tro og gerninger 2,1-26
3. Tungens synder 3,1-18
4. Praktiske formaninger 4,1-5,7
5. Opfordringer til bøn og udholdenhed 5,8-20

Peters første Brev

1. Frelsens indhold 1,1-21
2. De kristnes vækst 1,22-2,10
3. Anvisninger for det kristne liv 2,11-3,22
4. Etske formaninger 4,1-19
5. Foranstaltninger til menighedsledere 5,1-14

Peters andet Brev

1. Det kristne liv 1,1-21
2. Vantroens kendetegn 2,1-22
3. Forvisningen om Jesu genkomst 3,1-18

Johannes' første Brev

1. Det kristne liv 1,1-2,22
2. Fællesskabet med Gud 2,3-29
3. Kampen mod synden 3,1-24
4. Et liv i kærlighed 4,1-21
5. Et liv i tillid til Gud 5,1-21

Johannes' andet Brev

1. Hilsner 1,1-3
2. Bemærkninger angående kærligheden og den rette lære 1,4-11
3. Afsluttende bemærkninger 1,12-13

Johannes' tredje Brev

1. Hilsner 1,1-3
2. Foranstaltninger vedrørende det kristne liv 1,5-12
3. Afsluttende bemærkninger 1,13-14

Judas' Brev

1. Hilsner 1,1-2
2. Formaning til at forsvare troen 1,3-4
3. Advarsel mod vranglærerne 1,5-16
4. Praktiske formaninger 1,17-25

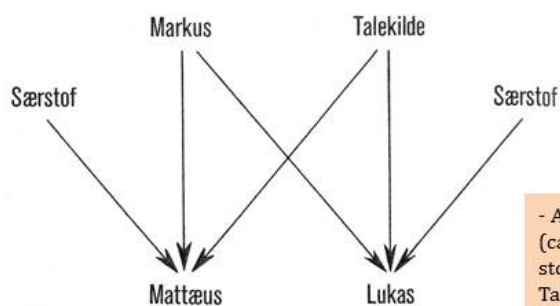
Johannes' Åbenbaring

1. De syv breve 1,1-3,22
2. Verdensbegivenhedernes forløb der kulminerer med Kristi genkomst 4,1-19,21
3. Den store dom 20,1-15
4. Den nye himmel og den nye jord 21,1-22,2

De synoptiske evangelier

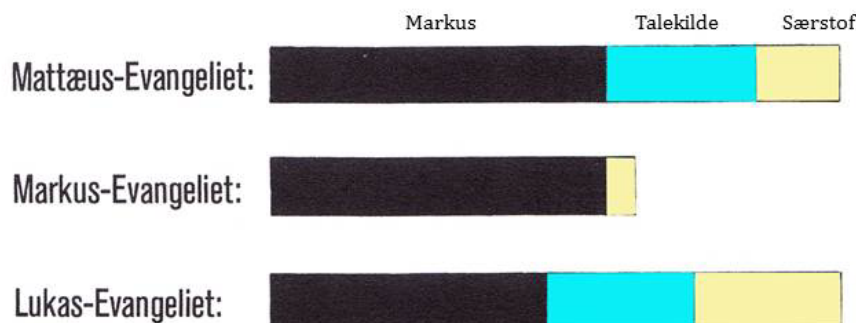
Markus-, Lukas- og Mattæus-evangeliet: ligheder i indhold og komposition

To-kildehypotesen

30: Historiske grundlag: Jesu skæbne, forkyndelse, "undere" + digtning
30-70: Jesus-fortællinger i de spredte menigheder + redaktion/omskrivning
70-100: 4 evangelieskrifter: samlinger af Jesus-fortællinger

- Altså: Markus er det ældste evangelium (ca. år 70). Mattæus og Lukas har deres stof fra to fælles kilder: Markus og Talekilden (kilden Q). Derudover har begge bygget på særstof, som ingen af de andre evangelier har kendskab til.

og da Jesus så deres tro, sagde han til den lamme: »Vær frimodig, søn, dine synder forlades dig.«³ Og se, nogle af de skriftkloge^o tænkte ved sig selv:

»Denne mand taler gudsbespotteligt.«

⁴ Da Jesus kendte deres tanker,^a) sagde han: »Hvorfor tænker I ondt i jeres hjerter? ⁵ Thi hvad er lettest, at sige:

'Dine synder forlades dig,' eller at sige: 'Stå op og gå?' ⁶ Men for at I skal vide, at Menneskesønnen^o har magt på jorden til at forlade synder^e så siger han til den lamme:

»Stå op, tag din bære og gå hjem!«⁷ Og han stod op og gik hjem.^b)

⁸ Da nu folkeskarerne så det, blev de grebet af frygt og priste Gud,

som havde givet mennesker en sådan magt.

da de havde brudt hul, firede de sengen^o ned, hvorpå den lamme lå.

⁵ Og da Jesus så deres tro, siger han til den lamme: »Søn! dine synder forlades dig.«⁶ Men nogle af de skriftkloge^o sad der og tænkte i deres hjerter:

⁷ »Hvor kan denne mand sige sådan noget? Han taler gudsbespotteligt. Hvem kan forlade synder uden een, nemlig Gud?«⁸ Men Jesus mærkede straks i sin ånd, at de tænkte således ved sig selv,^a) og han sagde til dem: »Hvorfor tænker I dette i jeres hjerter? ⁹ Hvad er lettest, at sige til den lamme: 'Dine synder forlades dig,' eller at sige: 'Stå op og tag din seng og gå?' ¹⁰ Men for at I skal vide, at Menneskesønnen^o har magt på jorden til at forlade synder^e — så siger han til den lamme: ¹¹ »Jeg siger dig: Stå op, tag din seng og gå hjem!«¹² Og han stod op og tog straks sengen og gik bort i alles påsyn,^b)

så de alle blev ude af sig selv af forundring og priste Gud og sagde: »Aldrig har vi set mage.«

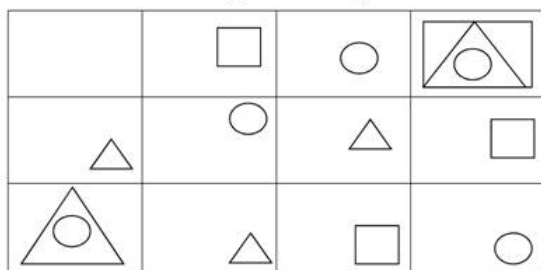
og firede ham tillige med båren ned mellem tagstenene, midt i skaren lige foran Jesus.

²⁰ Og da han så deres tro, sagde han: »Menneske! dine synder er dig forladt.«²¹ Da begyndte de skriftkloge^o og farisæerne (v. 17).

at tænke ved sig selv: »Hvem er den mand, som taler gudsbespotteligt? Hvem andre end Gud alene kan forlade synder?«²² Men da Jesus gennemskuede deres tanker,^a) svarede han og sagde til dem: »Hvad tænker I på i jeres hjerter? ²³ Hvad er lettest at sige: 'Dine synder er dig forladt,' eller at sige: 'Stå op og gå?' ²⁴ Men for at I skal vide, at Menneskesønnen^o har magt på jorden til at forlade synder^e — så sagde han til den lamme: »Jeg siger dig: Stå op, tag din bære og gå hjem!«²⁵ Og han stod straks op for øjnene af dem og tog det, han lå på, og gik hjem,^b) idet han priste Gud. ²⁶ Og forfærdelse greb alle, og de priste Gud; og de blev fyldt af frygt og sagde: »Vi har i dag set utrolige ting.«

Udsnit af en side af en dansk synopse-udgave, altså en bog hvor teksten fra Mattæus-, Markus- og Lukas-Evangeliet er opstillet i sidestillede kolonner, ordnet efter indholdet. Fortællingen som gengives, omtales nedenfor på denne side. Efter Iver K. Madsen: »Evangelierne synoptisk sammenstillede«, 1951.

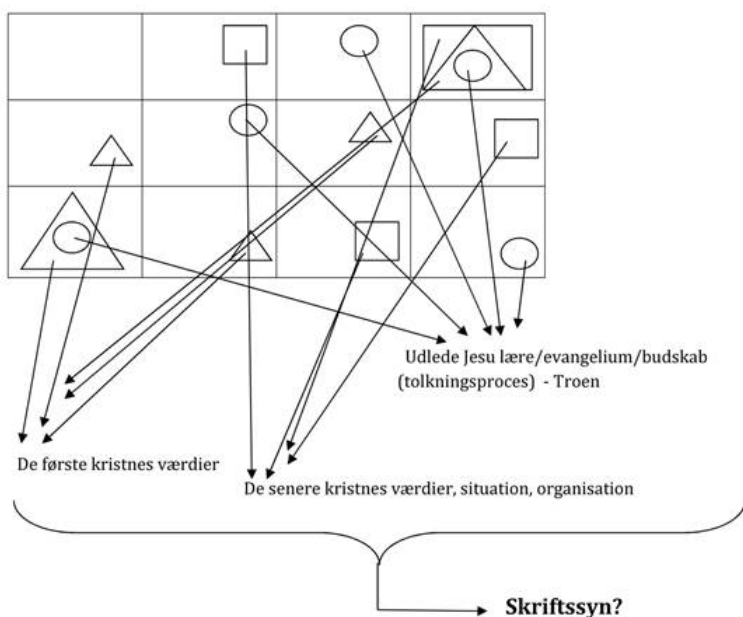
NT: Indhold og skriftsyn

○ Jesu lære / ord

△ De første kristnes beretninger, tolkninger

□ Senere kristnes beretninger, gensidige formaninger og vejledninger

Skriftsyn

- Kanon blev samlet ud fra en historisk/teologisk vurdering
- Teksterne gør ikke selv krav på guddommeligt ophav/inspiration (på nær Johs. Åb.)- modsat "Moses", Muhammed.
- Dog Jesu ord, der er indeholdt i NT, anses for Guds budskab til menneskene (men skal udledes)
- Læren må udledes (diskussion/tolkning).
- Luther: "Skriften er ikke Guds ord, men indeholder Guds ord".
- Nogle tekster af bedre end andre.

Kristen skiftfundamentalisme?

- Egentlig ikke muligt
- Men alligevel blandt visse grupper på baggrund af verbalinspirationslæren (udviklet i 1600-tallet): NT's forfattere var inspirerede af Helligånden - derfor er NT ord for ord = Guds ord.

Jesu samtid

Den politiske / religiøse situation

- Besat af romerne – religionsfrihed, men i sig selv en religiøs provokation (fremmedherredømme)
- Templet i Jerusalem (offerkult frem til år 70)
- Synedriet: Det jødiske "selvstyresråd"
- Politisk styring: Romersk guvernør + kong Herodes' efterkommere
- Synagoger: religiøse samlingssteder rundt om i landet
- Jøder bosat flere steder i Romerriget

Hvad håber jøderne på?

- 1) En ny kong David (messias), der kan besejre besættelsesmagten. En militær leder? En præst?
- 2) En himmelsk frelser; Menneskesønnen, Dommedag, nyt paradys

Søger bekræftelse i især profetskrifterne

Jødiske grupperinger

Jøderne delt i flere (stridende) grupperinger:

- religiøst: grupper, der mener at de er "det sande Israel"
- politisk: uenighed om forholdet til besættelsesmagten
- øko-socialt: land vs. by (farisæere vs. saddukæere)

Religiøse:

Farisæerne: Politisk/religiøs retning omkring synagogerne på landet. Sad inde med stor religiøs magt. Disse "udskilte mænd" troede på, at deres egne detaljerede udlægninger af Loven havde samme autoritet som Moseloven, og at de var de eneste retfærdige jøder i samtiden på grund af deres pedantiske overholdelse af disse traditioner. Fokus på rent/urent. Troede på Messias' komme, de dødnes opstandelse, evigt liv og befrielse uden væbnet oprør.

Saddukæerne: Især præster (templekulten i Jerusalem) og større landejere. Disse "retfærdige mænd" troede på, at Moseloven var den eneste øverste autoritet, og at ingen mundtlig lov eller tradition kunne sidestilles med Skriften. I modsætning til farisæerne troede de hverken på opstandelsen eller på engle og ånder. Dominerede synedriet og gik ind for samarbejde med romerne (Guds prøvelse)

Essæerne: En jødisk sekt, hvis medlemmer førte en afsondret tilværelse i lukkede fællesskaber. Disse "fromme" eller "hellige" mænd levede i isolerede samfund, hvor de søgte fuldkommen renhed og fællesskab med Gud gennem selvfornægtelse, mådeholdenhed, arbejde (landbrug) og kontemplation. Anså templekulten for besudlet af urenhed og forfald. Feks. Qumran-samfundet: Døber-sekt ved Det Døde Hav (Dødehavsrullerne). Tro på snarlig Dommedag. Johannes Døberen?

Politiske:

Herodianerne: En sekt bestående af jøder, der indvilligede i at underlægge sig romersk lov og praksis. Disse jøder troede på, at Herodes og hans efterkommere var Israels sidste håb, hvis landet skulle formå at opretholde et styre, der lignede en selvstændig national regering.

Zeloterne: En stærk nationalistisk sekt, hvis kampråb var følgende: "Ingen Herre uden Herren, ingen skat uden tempelskatten, ingen venner uden zeloterne." De forenede farisæernes jødiske praksis med et stærkt had mod ethvert hedensk styre. "Dolkestikkere" (*sicarii*)

Sociale:

De skriftkloge: De teologisk lærde. En gruppe af mænd, der lavede afskrifter af Loven, udlagde den og gav undervisning i den. De holdt fast ved de mundtlige traditioners autoritet ligesom farisæerne. Lagde vægt på Lovens overholdelse og som Lovens lærere spillede de en central rolle i det jødiske samfund. De fungerede også som dommere eller jurister, idet de afgjorde deres domsafsigelser på grundlag af den lov, de kendte så godt.

Publikanerne: Jøder, der arbejdede for den romerske regering som skatteopkrævere. Deres villighed til at arbejde i regeringen blev betragtet som et udtryk for illoyalitet mod Israel og som villighed til at have omgang med hedninger.

Jesu lære / virke

Jesu lære / forkyndelse

- 1) **Det gode budskab (Evangeliet):** Ordet om Guds tilgivelse / forsoning med *hele* menneskeheden og syndernes forladelse
- 2) **Opgør med forståelsen af Loven.** Skabelsesloven frem for Moseloven. Men hvornår / hvordan?
- 3) **Trosretfærdiggørelse frem for gerningsretfærdiggørelse.** Mennesket retfærdiggøres (frifindes, frelses) på grund af dets tro - ikke dets gerninger.
- 4) **Det dobbelte kærlighedsbud.** Næstekærlighed, der bundes i troen på (tilliden til) Gud.
- 5) **Omtolkning af messias-opgaven.** Andet syn på forholdet mellem religion og politik

Det gode budskab: menneskehedens synd (syndefald) er tilgivet. Guds Rige vil komme (er kommet): Mulighed for et nyt guds- og næsteforhold alene båret af tro (Loven "ophæves") og et nyt forhold menneskene imellem gøres muligt i en ny eksistensform.

Forståelse af dette kræver:

- 1) **Nyt frelseshistorisk perspektiv.** Dvs. en ny forståelse af skabelsen, syndefaldet og menneskets frelseshistorie
- 2) **Ny opfattelse af menneskets natur** - er mennesket da syndigt?

Jesu virke

- Prædikener
- Belæringer
- Lignelser
- Stridssamtaler
- Profetier
- Tegn: Undere, opstandelsen

Forholdet til samfundet

Som udgangspunkt adskillelse af religion og politik

- "Giv Gud, hvad Guds er - og kejseren, hvad kejserens er"
- "Mit rige er ikke af denne verden"
- NT har ingen opskrift på en samfundsindretning, lovgivning eller ideologi
- Ingen hellig lov

- Udelukker ikke en politik ud fra landets / samfundets historiske / kulturelle sædvaner

Dog! Generelt krav til samfundsloven: den skal tage vare på næsten / ikke krænke næsten

- Hvorledes?
- Ukonkret - den enkeltes moraske overvejelse og afgørelse - sag mellem mennesker

Paulus

- Den kristne skal adlyde myndighederne. Lov og orden stadig nødvendigt. Eftersom mennesket ikke permanent kan leve syndfrit er der brug for samfundsregler, som kristne skal overholde - disse er dog uspecifikke (kunne være danske lov, grundloven etc.) og er ikke hellige eller frelsesgivende. Betyder intet overfor Gud - men de skal værne næsten. Er til for menneskets skyld.

Luther

- Myndigheder, love, statsmagt nødvendig for at sikre lov og orden. Men har intet med ens gudsforhold og frelsen at gøre

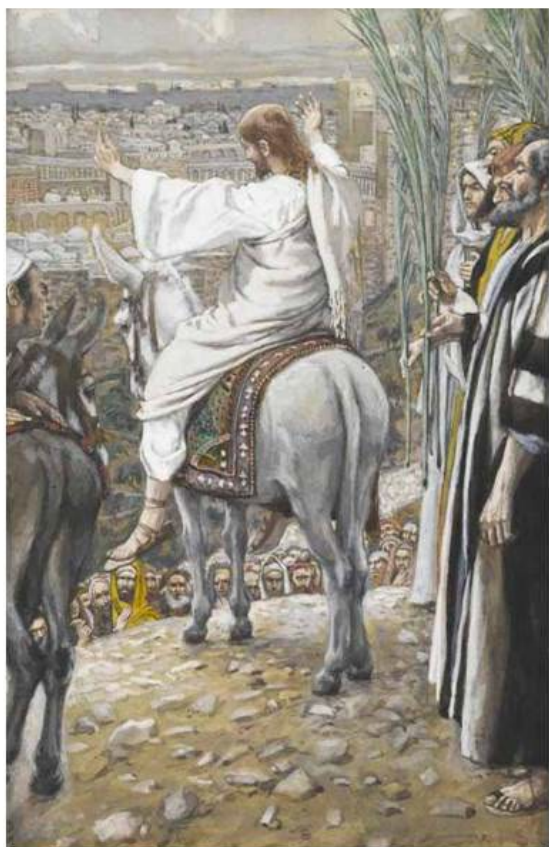
Betydning for Europas historie

- Kristendommen adskiller som udgangspunkt religion og politik - skønt denne adskillelse ikke altid har været praktiseret (f.eks. Pavekirken).

- Luther: Man kan ikke opbygge et jordisk samfund med Biblen i den ene hånd og sværdet i den anden.
- Afgørende for muligheden for sekularisering af statsstyrelsen/politiske idéer - alene rationelle overvejelser. Demokrati - individets/folkets rationelle og idemæssigt ligeværdige vurderinger

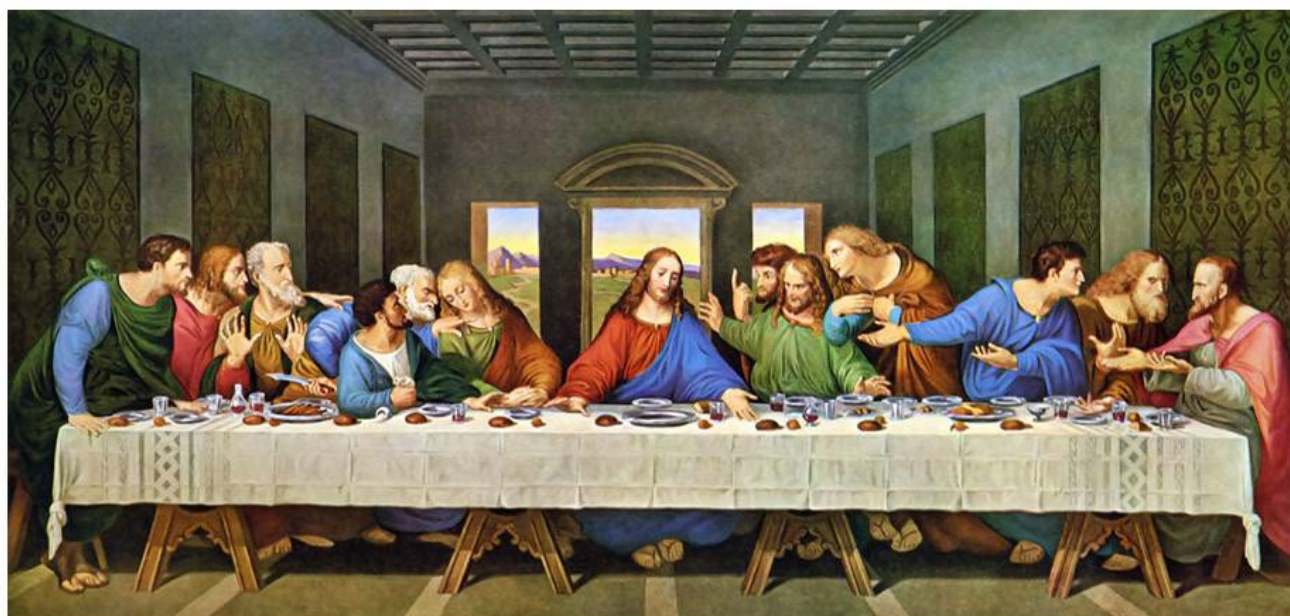

Palmesøndag og Tempelrensningen

James Tissot (1836-1902)

Det sidste måltid

Leonardo Da Vinci (1452-1519)

Judas' forræderi og forhør

Nikolaj Ge (1831-1894)

Korsdøden

Salme 22

1. Min Gud, min Gud, hvorfor har du forladt mig?

2. Mit skrig til trods er frelsen mig fjern.

3. Min Gud, jeg råber om dagen, du svarer ikke, om natten, men finder ej hvile.

4. Og dog er du den hellige, som troner på Israels lovsange.

5. På dig forlod vore fædre sig, forlod sig, og du friede dem;

6. de råbte til dig og frelstes, forlod sig på dig og blev ikke til skamme.

7. Men jeg er en orm og ikke en mand, til spot for mennesker, folk til spe;

8. **alle, der ser mig, håner mig, vrænger mund og ryster på hovedet:**9. **"Han har væltet sin sag på HERREN; han fri ham og frelse ham, han har jo Velbehag i ham"**

10. Ja, du drog mig af moders liv, lod mig hvile trygt ved min moders bryst;

11. på dig blev jeg kastet fra moders skød, fra moders liv var du min Gud.

12. Vær mig ikke fjern, thi trængslen er nær, og ingen er der, som hjælper!

13. Stærke tyre står omkring mig, Basans vældige omringer mig,

14. spiller gabet op imod mig som rovgriske, brølende løver.

15. Jeg er som vand, der er udgydt, alle mine knogler skilles, mit hjerte er blevet som voks, det smelter i livet på mig;

16. min gane er tør som et potteskår til gummerne klæber min Tunge, du lægger mig ned i Dødens Støv.

17. Thi hunde står omkring mig, onde i flok omringer mig, **de har gennemboret mine hænder og fødder,**18. jeg kan tælle alle mine ben; **med skadefryd ser de på mig.**19. **Mine klæder deler de mellem sig, om kjortelen kaster de lod.**20. **Men du, o HERRE, vær ikke fjern, min redning, il mig til hjælp!**21. **Udfri min sjæl** fra sværdet, min eneste af hundes vold!22. Frels mig fra løvens gab, fra vildoksens horn! **Du har bøn hørt mig.**23. **Dit navn vil jeg kundgøre** for mine brødre, prise dig midt i forsamlingen:

24. "I, som frygter HERREN, pris ham, ær ham; al Jakobs æt, bæv for ham, al Israels æt!

25. **Thi han foragtede ikke, forsmåede ikke den armes råb, skjulte ikke sit åsyn for ham, men hørte, da han råbte til ham!"**26. **Jeg vil synge din pris** i en stor forsamling, **indfri mine løfter** iblandt de fromme;27. **de ydmyge skal spise og mættes; hvo HERREN søger, skal prise ham; deres hjerte leve for evigt!**28. **Den vide Jord skal mærke sig det og omvende sig til HERREN, og alle Folkenes Slægter skal tilbede for hans åsyn;**29. **thi HERRENS er riget, han er folkenes hersker.**30. **De skal tilbede ham alene, alle Jordens mægtige; de skal bøje sig for hans åsyn, alle, der nedsteg i støvet og ikke holdt deres sjæl i live.**31. **Ham skal efterkommerne tjene; om HERREN skal tales til slægten, der kommer;**32. **de skal forkynde et folk, der fødes, hans retfærd. Thi han greb ind.**

Jesu lidelseshistorie

	13. Nisan	Skærtorsdag	Langfredag	Påskelørdag	Påskesøndag
	13. Nisan	14. Nisan (Beredelsesdagen)	15. Nisan (Pesach)	16. Nisan	
Johannes		Sidste måltid Tilfange- tagelse og forhør	Slagtning af lam Jesu henrettelse og begravelse		Jesu opstandelse
Synopsen			Sidste måltid (Påskemåltid) Tilfange- tagelse og forhør	Jesu henrettelse og begravelse	Jesu opstandelse

Betydning?

- Soningsoffer. Guds lam – Påskesymbolikken. Blodet der udgydes for de mange. Indgåelsen af den nye pagt. Gud soner selv – mennesket har intet at sone med.

- Drabet på Jesus er hele menneskehedens skændselsdåd, som ikke kan sones af mennesket selv vha. gerninger. Vi har alle korsfæstet Jesus.

- Jesus bekæmpede det onde – ikke ved kamp, men ved at lade det onde gøre det værste. Afslører dermed menneskets syndighed – syndens overmagt og menneskets uretfærdighed. Skaber dermed syndsbevidsthed.

- De troende må forberede sig på lidelser. Jesus er et eksempel til efterlevelse.

- Jesu korsdød slet ikke det vigtige – det er derimod hans opstandelse.

Alaxemenos tilbeder sin gud

Urmenigheden – fra sekt til kirke

Kirke = menighed/menigheder, forsamling af troende, hvor evangeliet forkyndes og sakramenterne (ritualerne) udføres. De kristnes trossamfund

Den ældste menighed (urmenigheden)

Ledelse:

- Peter: Vestens apostel (rejser senere til Rom)
- Johannes: Østens apostel
- Jakob: Jesu bror, leder menigheden i Jerusalem

Social profil:

- Småkårsfolk? Peter fisker
- Galilæere
- Tidligere præster, farisæere (senere Paulus)
- Tidligere essæere

Ejendomsfællesskab:

- Gallilæere i Jerusalem – hjælper hinanden
- Frivillig ordning, broderlighed
- Undgå jordiske bekymringer

Religiøs profil:

- Jødisk sekt? Dobbeltthed – konflikt?
- Centrum i Jerusalem
- Overholder jødiske love (tempelgudstjeneste, bedetimer)
- Paulus angriber "jødekristen" tendens

Brud med jødedommen

- Bliver smidt ud af synagogerne
- Samles privat – fællesspisning (agape-måltider)
- Den kristne søndag afløser efterhånden sabbat – egne skikke og ny udvikling

Gradvis udvikling af

- En lære: dogmer, trosbekendelse etc.
- Ritualer: sakramenter (dåb, nadver)
- Organisation: ledere af menighederne, præster
- Skrift: Kanon (NT)

Pinseunderet

Helligåndens udgydelse – kirkens grundlæggelse

Helligånd
understøtter / forudsætning for:

I den første tid

- indsigt og tro blandt disciplene – nu apostle
- åndelige nådegaver (apostlenes særlige evner)
- mission

Senere

- troen
- kirkens virke:

- 1) forkyndelsen (Ordet, der lyder – budskabet, Guds tiltale til mennesket)
- 2) sakramenter (handlinger/ritualer, hvorved Guds nåde formidles til menneskene)
 - Skaber et skjult skæbnefællesskab med Kristus
 - formidler Helligånden til menigheden
 - et synligt ord – "virker" i forbindelse med Ordet (forkyndelsen)

Sakramenter

- Hellige handlinger / ritualer, hvorved Guds nåde og Helligånd formidles til mennesket

Synlige tegn på en skjult nåde

Horledes?

- 1) Skaber et skjult (skæbne)fællesskab mellem Kristus og menigheden (den troende)
- 2) Formidler Helligånden til menigheden (den troende)
- 3) Er et synligt ord – handlingerne "virker" i forbindelse med Guds ord i forkyndelsen

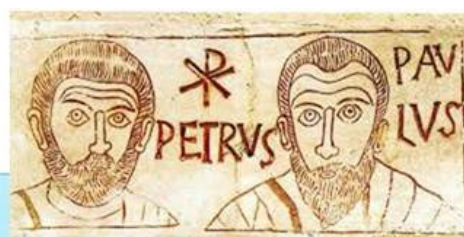
Katolsk / ortodoks opfattelse

- 7 sakramenter
- reel forvandling finder sted (fx i brød og vin)
- Skaber forandring i den menneskelige natur

Luthersk (protestantisk) opfattelse

- 2 sakramenter
- Ingen reel forandring – ordene er vigtige
- Ordene kan skabe tro i mennesket

Paulus' rejser

Paulus' lære

Gudsopfattelse

- Gud giver – mennesket modtager.
- Gud har forbarmet sig – nyt forhold

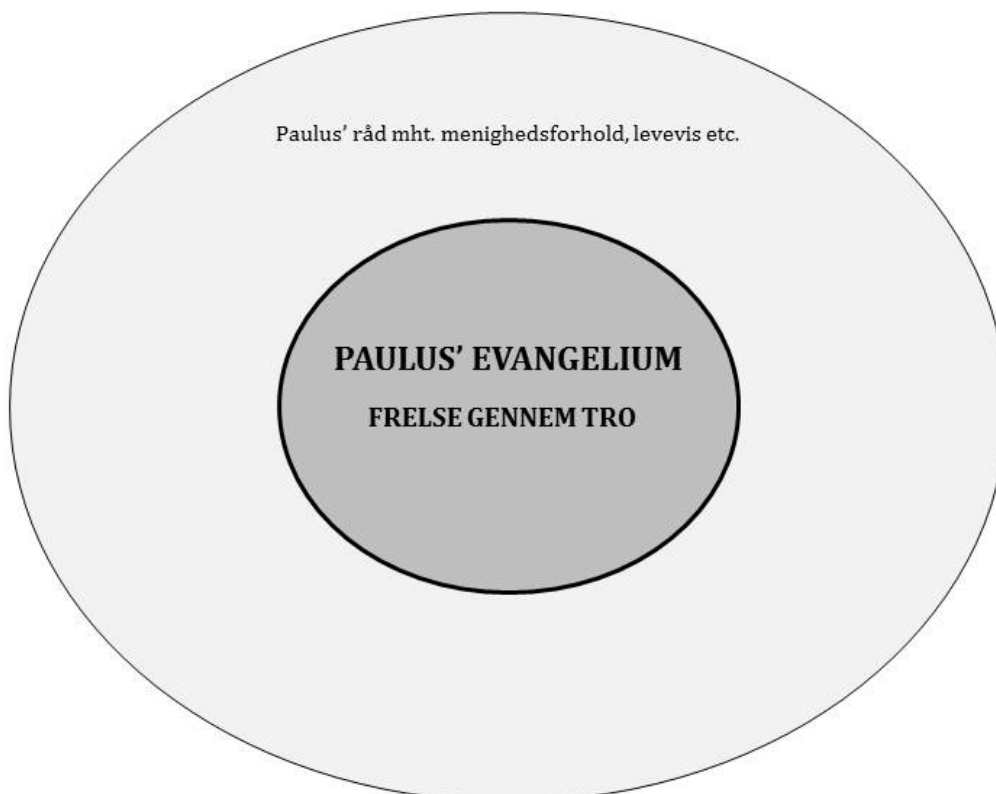
Menneskeopfattelse

- Mennesket er syndigt. Uden kraft og viljestyrke
- "Id'et" er stærkere en "over-jeg'et".
- Men menneskelig konflikt – længes efter en løsning / befrielse (et liv i ånden)

Loven og Troen

- (Skabelses)loven tugter til Kristus
- tjener til at gøre opmærksom på synden – syndsbevidsthed og tro på Guds nåde
- Alene troen, der frelser
- Hvis galaterne lever efter Moseloven for at opnå frelse, så er de stadig fortabte.

1. Kor. 10,23: "Alt er tilladt – men ikke alt gavner. Alt er tilladt – men ikke alt bygger op"

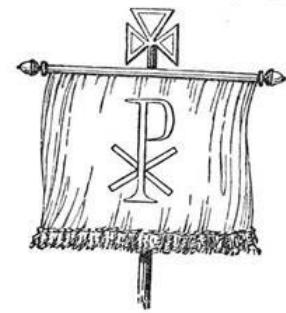

Kristenforfølgelserne

- Årsager?
- Omfang?

Konstantin den Store

- 306 Konstantin involveret i kampe om magten i Romerriget
- 311 Kejser Galerius' toleranceedikt. Kristendommen anerkendes i Romerriget
- 312 Konstantin sejrer ved Den milviske bro. Licinius (kejser i øst) og Konstantin (kejser i vest) udsteder nyt toleranceedikt i Milano.
- 313 Konstantin påbegynder ny lovgivning med favorisering af kirken
- 323 Konstantin vinder magten i hele Romerriget
- 330 Konstantinopel ny hovedstad
- 337 Konstantin dør

Kristendommens sejr

Antikristen reaktion under kejser **Julian Apostata** – antikristen politik 361-363

Antihedenske love under de efterfølgende kristne kejsere:
 - 380: Kristendommen bliver Romerrigets statsreligion
 - 408: Lukning af templer; forbud mod hedenske gudebilleder

Kirken og de verdslige magthavere

Ambrosius' kontrovers med kejser Theodosius

Kritik af denne verdens fyrster – Augustin (Guds stad)

Kristendommen

Nogle vigtige kristne grundsynspunkter:

Nyt gudsbillede:

- Monoteisme – én alvidende, almægtig, algod guddom, der via Jesus Kristus har åbenbaret sig for at tilgive og frelse hele menneskeheden (*Ap. Gern. 17,16-32*)
- En gud over naturen – har skabt verden. Naturen / verden er ikke selv guddommelig (besjælet, mystisk), men "god" / ordnet på fornuftig / forståelig vis af Gud
- Gud er en kærlig / tilgivende gud

Nyt menneskesyn:

- Mennesket er "skabt i Guds billede" – har evner, kan opnå indsigt og skabe
- Mennesket er dog fejlbarligt / syndigt – har begrænsninger, må hjælpes / frelses
- Mennesket er værdifuldt – alle har ansvar for medmennesket (næsten). Kærlighed (*agape*).
- Alle er lige for Gud uanset sociale, kønlige og etniske skel (*Gal. 3,26-28*)

Nyt frelsesyn:

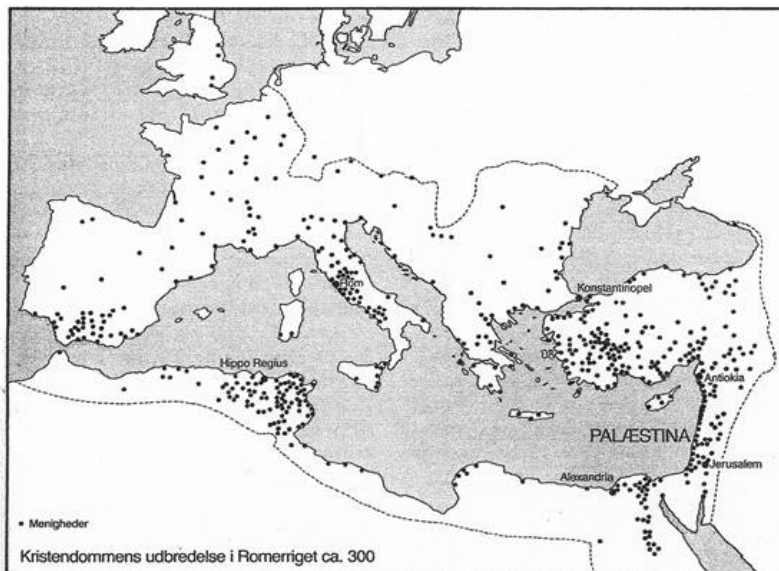
- Universalisme: Frelsen / forkyndelsen er for alle – ikke for få indviede (ingen esoterisk lære), eller et enkelt folkeslag
- Tro og indre værdier (sindelag) er vigtigere end ydre ritualer / gerninger: Ingen lovreligion
- Man skal elske Gud og elske sin næsten (*Matt. 22,36-40*). Tro (dvs. tillid til Guds tilgivelse og frelse), der afføder næstekærlighed er det centrale
- Guds frelsesplan for menneskeheden kan ikke virkeliggøres med sværd / vold (pacifisme?)

Nyt forhold til staten / herskeren:

- Myndigheder og love er nødvendige – kristne bør være lovlige borgere. Men menneskets love er ufuldkomne
- Hverken staten og herskeren er i sig selv hellig/guddommelig. Herskere er menneskelige – dermed syndige og fejlbarlige. Må have selvindsigt og lade sig vejlede af Kristi lære

Kristendommens udbredelse

Vigtige begivenheder

- Omkr. 30 Jesu virke og død
- ca. 30-70 Urkirken, apostlene, Paulus
- 64 Neros kristenforfølgelser – kristne en forfulgt minoritet de næste 250 år
- 306-37 Konstantin d. Store kejser
- 312 Kristendommens anerkendes i Romerriget
- 313 Toleranceediktet
- 330 Konstantinopel hovedstad
- 380 Kristendommen bliver Romerrigets statsreligion.

Kristendommens succes

- Trods forfølgelser vinder kristendommen stor udbredelse i årene 100-300 og kristne teologer (kirkefædre) udvikler en systematisk teologi på baggrund af Jesu lære og apostlenes forkyndelse

Årsager til succes

- budskabet: tilgivelse, alle lige for Gud, social/kønslig bredde osv.
- religiøst og filosofisk tomrum i den senantikke verden
- fleksibilitet – kan slå rod blandt mange folk/kulturer (flerhed i enhed)
- veludviklet organisation – menigheder ledet af biskopper
- stærkt socialt netværk, sammenhold, gensidig hjælp, socialt arbejde
- martyrerens selvopofrelse
- samarbejde med staten – først efter år 312

Romerriget går under – men kirken består som eneste fælles institution (germanerne konverterer). Ny civilisatorisk energi: fælles referenceramme (sprog, værdier, filosofi, selvtillid, vitalitet, humanitet) binder Vesteuropa sammen (enhedskultur)

Kirstendommen som kulturel faktor

Den ældste kirke kom som samlende kulturel faktor til at påvirke samfundene fra 300-tallet. Nye værdier trænger sig på:

Problematisering og gradvis afvikling af slaveriet:

- Det nye Testamente har ingen specifik lære om slaveriet, der er en realitet i verden.
- Men da alle er lige for Gud, og slaven er ens næste (broder; søster), kan han/hun ikke være en ting (*res*). Undergraver slaveriet
- Betyder dog ikke, at der i verden ikke kan være sociale uligheder og forskelle i rang, autoritet og myndighed.

Stærk kritik af romerske / hedenske traditioner for vold og grusomhed – udvikling af større grad af humanitet:

- Kritik og **afskaffelse af gladiatorampe** i amfiteatrene
- Kritik og **afskaffelse af menneskeofringer**
- Dog ikke ensbetydende med, at myndighederne ikke måtte straffe hårdt, når lov og orden skulle opretholdes.

Afvisning af den antikke holdning til arbejde – **opgradering af manuelt arbejde**

- Intet arbejde er deklasserende i Guds øjne. Håndværkere, daglejere, bønder, handelsfolk udfører samfundsnyttigt arbejde og gavner dermed næsten
- Benedikt af Nursia (480-547): benediktinermunkene – "bed og arbejd", som en form for bøn / hyldest til Gud

Problematisering af den antikke kønsopfattelse – udvikling af et andet kvindesyn:

- Det nye Testamente har ingen specifik lære om køn og familie, men forudsætter kønsforskelle og mande- og kvinderoller.
- Men da alle er lige for Gud, og kvinde og manden hinandens næste, bør man tjene hinanden (*Ef. 5,21-33*)
- Mand og kvinde har lige adgang til gudstjenestens ritualer (sakramenter): dåb, nadver etc.
- Forbud mod udsættelse af pigebørn, afvisning af skilsmisse (sikring af kvinden)
- dyrkelse af kvindelige martyrer (helgeninder), Jomfru Maria, hyldest til den almindelige kvinde/moder (Augustin)

Understregning af den kristnes ansvar for sin næste – udvikling af social ansvarlighed og forsorg – *agape, caritas*

- Udvikling væk fra den snævre antikke familiebaseerede forsorgstænkning
- udvikling af netværk til at tage sig af (huse og bospise) syge, enker, forældreløse og fattige
- **stiftelse af hospitaler og organisering af sygepleje** for kristne såvel som ikke-kristne

Kirkens intellektuelle påvirkning

Også intellektuelt påvirker kirken de europæiske samfund:

Kirken og klostrene opretholder respekten for skriftkultur; indsigt og lærdom – indsamling og afskrivning af manuskripter og dermed **bevarelse og videreudvikling af den antikke litteratur, filosofi og videnskab**. Klostre og hofbiblioteker drevet af gejstlige bliver lærdomscentre, der redder den europæiske kulturarv.

- Kritik af de gamle hedenske filosoffer ("Hvad har Athen med Jerusalem at gøre?", Tertullian ca. 160-225 e.Kr)
- Men fra de ældste teologer (f.eks. Origenes, Clemens af Alexandria, 2-3. årh.) også respekt for den antikke filosofi, der tidligt havde påvirket jødisk-kristen tænkning og dele af Biblen (*Visd. 7,16-20; Johs. 1,1-14*)
- St. Augustin (354-430): Indsigt og anvendelse af den antikke filosofi kan bruges til at belyse den sande religion – f.eks. forståelse af "væren", "fri vilje", kærlighedens former
- Anvendelse/efterligning af romersk (Cicero) prosa (St. Hieronimus)
- Filosofen Boethius (480-525) var med til at bevare og videreudvikle den antikke filosofi ved at oversætte flere af Aristoteles' værker til latin. Skrev selv et platonisk-aristotelisk værk (*De consolatio philosophiae*), der blev et af de mest læste værker de næste 1000 år.

Kirken og munkene videregav græsk-romersk kulturarv til nye områder af Europa, men bevarede og nedskrev også lokale førkristne legender og den mundtlige tradition – dermed **bevarede/udviklede de dele af den lokale kultur**.

- Det angelsaksiske kvad Beowulf (nedskrevet af en munk), munken Bede: "Det engelske folks historie".
- anså den førkristne heroisme i sange, poesi og legender som lærerig forhistorie til Kristus.

Benedikt af Nursia (480-547) grundlagde benediktinermunkeordenen – bøn, arbejde, moderation, lydighed. Klostrene var vigtige for **økonomisk og teknologisk innovation**

- afvanding af sump og marsk, rydning af skov – udvidelse af landbrugsarealer
- udvikling af kornavl og landbrugsteknologi
- vin- og ølbrygning
- hospitaler med brug af lægeurter, farmakologi
- handel

Kristendom og politik

- Oprindelig en antiteokratisk og sekulariserende tendens. Adskillelse af religion og politik (Matt. 22,15-22). Politik vedrører ikke frelsen, Det nye Testamente har ingen direkte anvisninger mht. love, politik eller samfundsindretning.
- den kristne skal dog være en lovlydig borger, men...
- Staten og herskerne er fejlbarlige syndere, der kan udsættes for moralsk kritik / Guds moralske krav
- Kristendommen er en indre trossag, der ikke udbredes med sværdet.
- Pacifisme?

Senere udvikling – og udfordringer for den ældste kirke

- Fra 312/313 samarbejde med kejsermagten. Hvordan skal kirken forholde sig til sin nye rolle som samfundsbevarende institution?
- Krav fra Konstantin – ensartet kristen lære med én fast skriftsamling. Opgør med sekteriske tendenser (arianere, gnostikere). Kirkemøder (koncilier): bl.a. Nikæa 325. Senere: Konstantinopel 381, Efesos 431, Kalkedon 451)
- Overklassen konverterer til kristendommen. Problem: Er soldater og hærførere mordere – eller bestrider de et samfundsnyttigt erhverv, der kan tjene næsten?
- Hvor loyal skal kirken være overfor de verdslige magthavere (konger, kejsere)? Kritik af denne verdens fyrster – Augustin (*Guds stad*) og Ambrosius' kontrovers med kejser Theodosius.
- 400-tallet / 502: Roms biskop får titel af pave (*papa*) – opfattes som disciplen / apostlen Peters arvtager: Den "klippe", hvorpå Kristi kirke skal bygges. Hævdelse af lederskab over alle kristne menigheder.
- Anarki og magttomrum medfører, at kristne biskopper i 400-600-tallet vælges til byledere (f.eks. Gregor d. 1 (540-604) i Rom)
- Nye statsdannelse i Vest – hvordan sikrer kirken sig imod verdslige magthavere? "Det konstantinske gavebrev": Kirken den øverste myndighed i Vesten. (Men et falsum fra 700-tallet)

- Altså: paven i Rom stadig mere politisk magtfuld. Men mangler i Vesteuropa fra år 400 indtil år 800 en stærk og samarbejdsvillig verdslig partner